

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-83.1-3>

УДК 811.111'373.45:811.133.1'342]-045.625

Астахова С.А.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФОНЕТИЧНА АСИМІЛЯЦІЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядаються фактори, що впливають на виникнення нових одиниць (і на всю систему словотвору в цілому). До цих факторів, як правило, належать: екстралінгвістичні фактори – науково-технічний та соціальний прогрес, поширення інформаційного потоку і необхідність передати його з найменшими витратами часу і місця, лінгвістичні фактори – тенденція до мовної економії, прагнення до аналітичності. Аналізуються іншомовні запозичення в творчості англійських письменників XIX–XX століття. Характеризується роль неологізмів в англійській мові, розглядаються твори англійських письменників XIX–XX століття в яких яскраво виражені іншомовні запозичення. Запозичені слова потрапляють у процес асиміляції, але цей процес займає багато часу, оскільки запозиченим словам треба пройти крізь різні асиміляційні перетворення перш ніж увійти до активного мовного лексикону.

Ключові слова: неологізм, іншомовні запозичення, фонетична асиміляція слів, наголос, склад.

Astahova Svitlana

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

PHONETIC ASSIMILATION OF FRENCH BORROWINGS IN THE ENGLISH LANGUAGE VOCABULARY

Summary. The factors that influence the appearance of new units (and the whole system of word formation as a whole) are considered in the article. These factors include extralinguistic factors, which describes scientific and technical and social progress, the spread of information flow and the need to transfer it with the least time and place, as well as linguistic factors – tendency towards language economy and analyticity. Foreign language borrowings in the works of English writers of the 19th-20th centuries are analyzed. The role of neologisms in English is characterized, and the works of English writers of the nineteenth and twentieth centuries in which foreign language borrowings are present, are being considered. Borrowed words fall into the assimilation process, but this process takes a long time, since borrowed words have to undergo various assimilation transformations before entering the active language lexicon. Some scholars have pointed to the need for such an approach to borrowing for a long time. Phonetic mastery of French borrowing leads to their subordination to the English verbal emphasis. Phonemes that are far from the sound structure of English are replaced by the closest English phonemes and their variants. Due to the transfer of stress in the borrowed words, their unstressed syllables are often reduced, leading to the phenomena of apheresis, syncope and apocope. Foreign language borrowings in the works of English writers of the 19th–20th centuries are analyzed. The role of neologisms in English is characterized, and the works of English writers of the nineteenth and twentieth centuries in which foreign language borrowings are present, are being considered. French sounds in borrowed words are subject to quantitative and qualitative changes under the influence of the English sound system. The process of phonetic assimilation of borrowing is traced back to the material of the French words that came into English after the conquest of England by the Normans. Indicative for the phonetic assimilation of French borrowed words in the Middle English period is the transfer of their emphasis from the last syllable in French to the root syllable.

Keywords: neologism, foreign borrowings, phonetic assimilation of words, emphasis, composition.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиріч в англійській мові, як і в багатьох інших, виникла велика кількість нових слів, що призвело до необхідності їх вивчення та опису. Це, в свою чергу, викликало появу нової галузі лінгвістики – неології. Неологія – наука про неологізми, в сферу діяльності якої входить виявлення нових слів та значень, аналіз факторів їх появи, вивчення засобів їх утворення, розробка принципів ставлення до них (їх прийняття чи неприйняття носіями мови) та їх лексикографічної обробки (фіксація в словниках та затвердження значень) [2, с. 15].

Аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі прослідковується новий поштовх до більш уважного і детального вивчення неологізмів. Це відбувається внаслідок швидкого зростання їх кількості, тобто часта поява нових реалій закономірно вимагає прискорення процесу номінації. Такими закономірностями зумовлена поява значної

кількості робіт англійських та американських дослідників, що розробляють різні аспекти неології, наприклад, Маурер, Гінсбург, Алдео та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Поповнення словникового складу мови здійснюється різними способами. Так, ними можуть бути запозичення з інших мов, розширення значень уже існуючих слів та ін. Ці способи достатньо продуктивні, але визначальними є моделі словоскладання та афіксального утворення нових мов. Процес збагачення мови за рахунок раніш не відомих одиниць проходить постійно, оновлюючи та оновлюючи мову, приводячи її у відповідність до потреб людей та змін, що постійно відбуваються в світі. Ось чому вивчення системи словотвору англійської мови, її компонентів, ступенів їх активності, продуктивності та варіативності є таким необхідним.

Мета статті. Головною метою цієї статті є детальний аналіз запозичень в творчості англійських

письменників, й, зокрема, однієї з найбільших їх груп (з французької мови). Розглянуто твори англійських письменників XIX–XX століття, в яких яскраво виражені іншомовні запозичення.

Виклад основного матеріалу. Мова – живий організм, який постійно розвивається. Цей розвиток зумовлений різними лінгвістичними процесами, зокрема внутрішніми (переосмислення слів, поява нових та ін.), та зовнішніми факторами, одним з яких є запозичення. Запозичені слова потрапляють до процесу асиміляції, але цей процес займає багато часу, оскільки за запозиченим словом треба пройти різні асиміляційні перетворення, перш ніж увійти до активного мовного лексикону. На необхідність саме такого підходу до запозичень окремі вчені вказували вже давно. Фонетичне засвоєння французьких запозичень призводить до підпорядкування нормам англійського словесного наголосу. Фонеми, далекі до звукової будови англійської мови, замінюються найбільш близькими англійськими фонемами і їх варіантами. Внаслідок переносу наголосу в запозичених словах їх ненаголошені склади нерідко редукуються, що призводить до явищ афerezису, синкопи й апокопи. Звуковий і графічний вигляд запозичень у середньоанглійський період відрізняється значною нестійкістю, на початку існує кілька варіантів їхньої вимови, один із яких наближається до оригіналу, а інші відходять від нього. Французькі звуки в запозичених словах піддаються кількісним і якісним змінам під впливом звукової системи англійської мови.

Процес фонетичної асиміляції запозичень простежується на матеріалі французьких слів, що прийшли в англійську мову після завоювання Англії норманами. Показовим для фонетичної асиміляції французьких запозичених слів у середньоанглійський період є перенесення у них наголосу з останнього складу у французькій мові на кореневий склад, наприклад: *envie*, *pite*, *virtu*. У тих випадках, коли запозичилися французькі дієслова із префіксами, наприклад: *recorden*, *commanden*, *avauncen*, наголос у них переміщався на корінь за зразком споконвічних-англійських дієслів *arisen*, *awaken*, *forgiven* та інші [7, с. 9].

Процес переносу наголосу у французькій лексиці відбувався поступово. Перший час після появи французьких слів в англійській мові вони в більшості випадків зберігали французький наголос на останньому складі або на передостанньому, якщо слово закінчувалося на *e*. Приклади: *compaygnie*; *druerie*; *burgeio* – *curtayse*; *iugement*: *isend*.

Однак уже в текстах XII–XIII ст. спостерігаються окремі випадки перенесення наголосу в словах французького походження, що поширилися в народному мовленні, наприклад: *contre* – *contre*, *prisun* – *prisun*, *ransoun* – *ransoun*: *And on fin offic set agen* – призначений на твою посаду; *You Salt ben ut of prison numen* – тебе випустили з в'язниці; *Many castles hii awonne* – вони захопили багато замків [2, с. 26].

У роботах Чосера випадки коливання наголосу в запозичених словах значно зменшуються, хоча французький наголос на останньому складі є ще пануючим. У Чосера, як правило, зберігалося французьке написання кінцевих складів: *conseil*, *citee*, *povertee*, *vitaille*, *marvaille*, *champion* [3, с. 40].

Однак написання *-ion* поступово витісняє *-ioun*, і останнє вживається тільки в римах. Наголос у запозичених словах у цей період відрізняється значною нестійкістю: *Though he strong was as a chamioun*; *toun*, *compayne*: *hostelrye*; *office*: *benefice*. Зустрічаються випадки наголосу запозичених слів на першому складі: *And ever honoured for his worthinesse*; *Fulwel she rang the services devine* [1, с. 60].

Подібні коливання простежуються також і в інших поетичних роботах XIV століття – Sir Gawaynandthe Green Knight; Handlyng Synne, Gower, “Confessio Amantis”, Langland, “The Vision of William concerning Piers and Plowman”, що належать до різних жанрів і стилів. Все це свідчить про те, що нестійкий наголос у словах французького походження – досить розповсюджене явище в ту епоху й характерно певною мірою й для загальнонародного мовлення.

Досить коштовним з погляду визначення фонетичних особливостей запозичених слів є третій збірник листів “Paston Letters” середини й другої половини XV сторіччя. Автори цих листів не були освіченими людьми й писали, звичайно, склади залежно від положення наголосу в слові. З написання слів: *councell*, *chaunceller*, *daunger*, *prison*, *treson* – можна зробити висновок щодо того, що наголос у цих словах падає на перший склад, тоді як порівняно рідке вживання таких форм поряд з більш звичайним повним написанням кінцевих складів свідчить про те, що французький наголос в XV столітті є ще досить розповсюдженим. Доказом цього служать також чисельні випадки збереження наголосу на останньому складі запозичених слів, що зустрічаються в поетичних добутках XV сторіччя, наприклад: *counsayle*: *faile*; *Justise*: *couetys*; *Bringe not a comone in greuaimseu* – Не кривдь громаду.

До кінця XV сторіччя в запозиченій лексиці починає явно переважати германський наголос. Уже в “York Misteries” /друга половина XV століття/ випадки збереження наголосу на останньому складі зустрічаються рідко [1, с. 8]. У добутках XVI століття Спенсера, Шекспіра, графа Суррея панує германський наголос. Англійський наголос відрізняється від французького більшою інтенсивністю, з якої вимовляється наголошений склад у порівнянні з ненаголошеним. Цей фактор поряд з переносом наголосу обумовив більше часту редукцію й випадання ненаголошених складів у французьких словах.

Афerezис (скорочення початкових складів), що зустрічається й у французькій мові, простежується досить часто в запозичених словах у середньоанглійський період: скороченню піддаються голосні й приголосні на початку слова, можуть скорочуватися як префікси, так і складові частини кореня [2, с. 213]. Наприклад: *Hospitel-spitel*; *Destruien*–*struie*.

У результаті скорочення початку французьких слів у ряді випадків утворюються нові слова, між якими виникає згодом не тільки звукове, але й значеннєве розходження, порівняємо також французькі запозичені слова, що виникли в результаті афerezиса, як *size* (*assize*); *spy* (*espy*), *fence* (*defence*), щоб переконатися в тісному взаємозв'язку між фонетичними перетвореннями французьких слів й їхнім лексичним розвитком у системі англійської мови.

Синкопа – скорочення наголошених або ненаголошених складів у середині слова – нерідко явище в словах, що потрапили із французької мови в англійську. Скорочення голосної в середині слова ми спостерігаємо ще в пам'ятках середньоанглійського періоду: *sust – nance*, замість *sustenance*; *commad – ment*, замість *commandement*; *constable* замість *conestable*. Синкопі піддалися ненаголошені склади в окремих французьких словах, запозичених у ново англійський період: *capitaine – captain*; *chempinee – chimney*.

Апокопа кінцевого ненаголошеного *e* зустрічається у французьких словах уже в ранніх середньоанглійських текстах. У численних випадках ненаголошене кінцеве *e* в положенні після голосних пишеться, але вже не вимовляється. Наприклад, *maladie, kurtesie, slergie*. Про це свідчать випадки римування в текстах іменників, що кінчаються на *e* з іменниками, що закінчуються на *i*. Наприклад, *genteleri: companie*. Про те, що французьке ненаголошене *e* не вимовляється, свідчить також фонетичне написання французьких слів у текстах XIII сторіччя: *tempest, pestilens, differens, vengans* (*-ens, -ans* замість французького *-ence, -ance*).

Короткі французькі голосні *a, e*, в англійській мові подовжуються у двоскладових словах у першому відкритому складі або перед двома приголосними, що є сполученням проривного із плавним, а також перед *st*. Наприклад: *ache, blame, date, robe, cote, haste, beste, table, feble, coste*.

Це стосується й французьких ненаголошених голосних, що попали під наголос в англійській мові. Порівняємо *Basin, bacoun* та ін.

Ударні голосні першого складу залишаються короткими в словах: *baron, muton, pleasaunt, palais, maner, profit, forest*. Короткі голосні у цих словах, очевидно, пояснюються тією обставиною, що протягом довгого часу в них зберігався французький наголос на останньому складі, тоді як голосні першого складу залишалися ненаголошеними [7, с. 129]. Подовженню піддаються наголошені голосні, що стоять перед голосним, і в тому випадку, якщо між ними перебуває *h- bias*; франц. *Biais, cohort, triangle* та ін. [2, с. 510].

У трискладових словах, у яких наголос падав на першу голосну, остання звичайно залишалася короткою, наприклад, *vinegear, punishen, enemy, natural, regular*. Виключеннями являють собою окремі слова, кінцеві склади яких складалися з *i + голосної*. Наприклад, *nation, storie, patient, curious*. Ударні голосні залишалися короткими у закритому складі перед двома й більше приголосними (порівняємо: *lettre, suffre, dette, defence, simple*). Однак перед сполученням *i + приголосна* вони піддавалися подовженню (*armour, forme, art*.) [2, с. 109].

У запозичених словах французькі голосні змінювалися не тільки кількісно, але і якісно. Якісні зміни французьких голосних у середньоанглійський період обумовлені зміною місця наголосу, з іншого боку, їхня доля значною мірою визначається їхнім звуковим оточенням. Ударне *a* перед сполученням *g + приголосна* в багатьох запозичених словах у північному діалекті переходить в *e*. Порівн.: *chergerd; perti*. Однак в інших діалектах цей перехід не простежується. В окремих діалектах спостерігається тенденція вимовляти *e* перед *r* як *a*, наприклад, *sarui, clark, sarmon*. Перед сполученням *n + приголосний* у спочатку ненаго-

лошеному складі замість *e* іноді зустрічається *a*, наприклад, *aumperor, andetted*. Можна припустити, що в останньому випадку на звуковий вигляд французького префікса могли вплинути такі англійські слова, як *an-haldan, an-hangan*.

Французька коротка голосна *u*, що спочатку вимовлялася в запозичених словах по французькому зразку, що полегшувалося наявністю подібного звуку в середньо англійській мові, до XV сторіччя перетворилася в [ju:] *Guggen, justice*. У тих діалектах, де в момент запозичення англійський звук *u* вже встиг делябілізуватися, відбувалася заміна французького короткого на довгий, близьких по звучанню, голосний або дифтонг [eu], які потім скрізь перетворилися в [ju] до кінця середньо англійського періоду (*pure, duke, allure*).

Дифтонг [ai] зберігається перед голосними й приголосними, а перед зубними приголосними звичайно переходить у довге *e*. Порівн. *Assaien, air, paire, vain, ese,- легкість; sesen, fet, resoun, plesaunt, plesier*. Піддалися фонетичній асиміляції (повній або частковій) слова, пов'язані з розвитком техніки (особливо авіа- і авто- справи): *garage, parachute, wagon*.

Нарешті, однієї із причин слабкої фонетичної асиміляції французьких запозичень є порівняно невеликий час перебування їх у мові. Справа в тому, що процес асиміляції, який є поступовим і тривалим, безупинно здійснюється в мові й у наш час. Тому неправильно думати про повне фонетичне незасвоєння більшості французьких слів більш пізнього запозичення. Звичайно, ці слова не піддалися тим радикальним фонетичним перетворенням, які мали місце в середньоанглійський період, але ознаки їхньої часткової асиміляції можемо спостерігати й зараз [2, с. 122].

Якщо запозичене слово залишається в мові, поширюється в ньому, то воно неминуче піддається процесу фонетичної асиміляції, причому його повнота й швидкість будуть визначатися як особливостями звукового складу цього слова, так і його важливістю й поширеністю в мові [3, с. 88]. Процес фонетичної асиміляції слів французького походження, запозичених порівняно недавно, безупинно здійснюється й у сучасній англійській мові, охоплюючи в першу чергу побутову, військово-політичну й технічну лексику, яка набула значного поширення в загальнонародному мовленні.

Висновки. Фонетичне засвоєння французьких запозичень приводить до підпорядкування їхнім нормам англійського словесного наголосу. Фонемами, далекі до звукової будови англійської мови, замінюються найбільш близькими англійськими фонемами і їхніми варіантами. Внаслідок переносу наголосу в запозичених словах їх ненаголошені склади нерідко редукуються, що призводить до явищ афerezиса, синкопи й апокопи. Звуковий і графічний вигляд запозичень у середньоанглійський період відрізняється значною нестійкістю, на початку існує кілька варіантів їхньої вимови, один із яких наближається до оригіналу, а інші відходять від нього. Процес фонетичної асиміляції слів французького походження, запозичених порівняно недавно, безупинно здійснюється й у сучасній англійській мові, зачіпаючи в першу чергу побутову, військово-політичну й технічну лексику, яка набула значного поширення в загальнонародному мовленні.

Список літератури:

1. Arnold I.V. The English Word. Kyiv, 1973. 340 p.
2. Christie A. Why did n't they ask Evans?" Kyiv : Vysh. shk., 1991. 175 p.
3. Ginzburg R.S., Knidekel S.S., Knyazeva C.Y. A Course in Modern English Lexicology. Kyiv, 2006. 295 p.
4. Korunets V. Contrastive typology of English and Ukrainian languages. Kyiv, 1995. 530 p.
5. Pei M. The Study of Language. Ldn., 1956. 310 p.
6. Rayevskaja M. English Lexicology. Kyiv, 2007. 190 p.
7. Runner Karl. Abriss der mittenglischen Grammatik. S. 2010. 184 p.

References:

1. Arnold I.V. (1973). The English Word. Kyiv, 340 p.
2. Christie A. (1991). Why didn't they ask Evans?" Kyiv: Vysh. shk., 175 p.
3. Ginzburg R.S., Knidekel S.S., Knyazeva C.Y. (2006). A Course in Modern English Lexicology. Kyiv, 295 p.
4. Korunets V. (1995). Contrastive typology of English and Ukrainian languages. Kyiv, 530 p.
5. Pei M. (1956). The Study of Language. Ldn., 310 p.
6. Rayevskaja M. (2007). English Lexicology. Kyiv, 190 p.
7. Runner Karl. (2010). Abriss der mittenglischen Grammatik. S. 184 p.